PAPER - 5

MT

2017 .... 1100 — Seat No. [ ]

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I PAPER - V

Time : 3 Hours — **Model Answer Paper** — **Marks : 80**

	✶ प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।	
१.	अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । स्वामी पलायितुमारभत यतः **कठिनोऽयं प्रसङ्गः इति सः अमन्यत ।**	१
II)	कः कं वदति। **याचकः स्वामिनं वदति ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । वाराणस्यां स्वामी गणेशमन्दिरं गतवान् । - **असत्यम्**	१
२.	शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत ।	१
i)	तदाकर्ण्य - **तत् + आकर्ण्य ।**	
ii)	अनुगच्छन्तीति - **अनुगच्छन्ति + इति ।**	
II)	समूहेतरपदं चिनुत ।	१
i)	सरः, तडागः, उद्यानम्, जलाशयः - **उद्यानम्** ।	
ii)	वानराः, कवयः, मर्कटाः, कपयः - **कवयः** ।	
III)	गद्यांशतः योग्यं विशेषणं चिनुत ।	१
i)	**भीताः** वानराः । **उन्नता** भित्तिका ।	
IV)	**समये, मार्गे, नगर्याम्, एकस्थाम्**	१
ब)	गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।	
१.	अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)	
I)	कलाकृतिः रसिकान् आनन्दयति यतः **सा भावयुक्ता रसयुक्ता च अस्ति** ।	
II)	कः कं वदति। **अदितिः आचार्यां / शिक्षिकां** वदति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । अदित्या मादामकामामहोदया अभिनेतव्या । - **अयोग्यम् ।**	१

२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत ।	१
i)	विविधभावैर्युक्ता - **विविधभावैः + युक्ता** ।	
II)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
i)	पाठशाला, पाकशाला, महानसः, पाकगृहम् ।- **पाठशाला ।**	
ii)	साधुः, मुनिः, सज्जनः, ऋषिः । - **सज्जनः ।**	
III)	विशेषण - विशेष्य - अन्वितिः । (चतुर्थपदं लिखत।)	१
i)	तृतीये : शतके :: पञ्चमः : **वेदः ।**	
ii)	ख्याताः : नवरसाः :: व्याख्याताः : **नाट्यरसाः ।**	
IV)	**प्रष्टुम्, अवधार्या** ।	१
३.	**पृथक्करणम् ।** 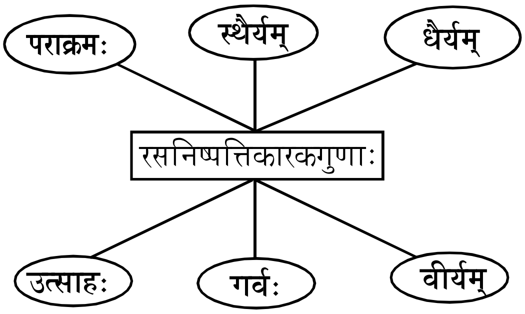	
क)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । ददातु मे नूतनचीवराणि, यतः **मम चीवराणि जीर्णानि ।**	१
II)	कः कं वदति । **भिक्षुः गौतमबुद्धं वदति ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । भगवान् सुगतः नाम गौतमबुद्धः । - **सत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	उत्तरपदं लिखत ।	१
i)	तत्रोषित्वा - **तत्र + उषित्वा** । ii) बहिरासीत् - **बहिः + आसीत्** ।	
II)	विलोमशब्दानां मेलनं कुरुत ।	१

	अ	ब
(1)	पुरातनम्	**नूतनम् ।**
(2)	अधोमुखः	**उन्नतमुखः ।**

III) गद्यांशे आगते द्वे विशेषणे लिखत । १

i) तपोवनम् **विशालं, रमणीयम्** ।

IV) **गौतमबुद्धं, भगवन्तं, चीवरम्, तद्** । १

३. **पृथक्करणम् ।**

तपोवनम्

विविधपशुपक्षिभिः	**पत्रपुष्पफलच्छायायुतैः वृक्षैः**	तपोधनानाम्
समाश्रितम्	**विराजमानम्**	**निवासस्थानम्**

✶ द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् ।** २

आर्येषु मैत्री	अनार्येषु मैत्री
आरम्भे क्षीणा	**आरम्भे विशाला**
अन्ते दृढा	**अन्ते क्षीणा**

उ.२. **ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) चतुर्थपदं लिखत। १

i) अधर्मः : धर्मः :: रिपुः : **सुहृद्** ।

ii) मित्रम् : सुहृद् :: कारुण्यम् : **दया** ।

II) विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः । १

सर्वसुखाकरः हितकरः धर्मः ।

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

धृतिः, क्षमा, **दया**, शौचं, **कारुण्यं**, अनिष्ठुरा **वाक्**, मित्राणाम् अनभिद्रोहः च एताः श्रियः **सप्त** समिध्रः ।

क) **द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।** ४

i) तन्मूलं **गुरुतायास्तत्सौख्यं तद्यशस्तदौर्जित्यम् ।**

तत्सौभाग्यं पुंसां यदेतदप्रार्थनं नाम ॥

ii) गृह्णन्तु **सर्वे यदि वा यथेष्टं नास्ति क्षतिः क्वापि कवीश्वराणाम् ।**

रत्नेषु लुप्तेषु बहुष्वमर्त्यैरद्यापि रत्नाकर एव सिन्धुः ॥

iii) परोऽपि **हितवान्बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।**
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् ॥

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १
समुपागतवति .... महामान्यः ॥
अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **गीतिः** इति ।

✶ तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. **अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**
१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**
I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १
i) संस्कृतवाक् राष्ट्रभाषा भवतु इति सर्वेषां सांसदानाम् इच्छा । - **असत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १
भीममैत्रयोः संवादस्य वृत्तं **प्रमुखवृत्तपत्रेषु** प्रकाशितम् ।

२. **पृथक्करणम् ।** २

संस्कृतवाग्विषये समितिरचना → **मैत्रः निजशङ्कां पृष्टवान्** → **भीमरायेण संस्कृतेन सम्भाषणम्** → **भीममैत्रसंवादः वृत्तपत्रेषु प्रसिद्धः**

✶ चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

उ.४. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**
अ) **परिच्छेदपूर्तिः ।**
मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा परिच्छेदं पुनर्लिखत । ५
अस्ति हेमाङ्गदे देशे राजपुरं नाम नगरम्। तत्र जीवंधरो नाम कोऽपि दयाशीलो राजपुत्रोऽभवत्। एकदा प्रवृत्ते मधुमासे जीवंधरकुमारः **वयस्यैः** सह जलक्रीडां कर्तुं नदीं गतः। तत्र आसन्नमरणः कोऽपि कुक्कुरः तस्य दृष्टिमागतः। केनापि **निर्दयेन** भृशं ताडितः सः रुधिरप्लावितः तत्र पतितः करुणं आक्रोशति स्म। भूतानुकम्पी राजकुमारः बहु दुःखितः। तत्समीपम् **आगत्य** करतलेन परामृशन् करुणस्वरेण कुमारः अभाषत, 'भद्र केन निर्दयेन नराधमेन मारितोऽसि। भवतु यथाशक्ति लघूकरोमि ते दुःखम्। इत्युक्त्वा कुक्कुरं समाश्वासयितुं भृशं **प्रायतत**। हस्तेन जलमानीय तमपाययत्। तथा च सानुक्रोशं भगवन्तं **प्रार्थ्य** तत्कर्णे मूलमन्त्रमुपदिष्टवान्। तस्य मन्त्रसामर्थ्येन स सारमेयः शान्तः सद्गतिं च गतः। अहो भूतदया महानुभावस्य।

ब) **३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।** ५
१. जलमहिमा ।
पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम् इति यद् उक्तं तत् यथार्थमेव। तत्रापि जलस्य प्रथमः निर्देशः इति विशेषः। जलं विना जीवनम् अशक्यमेव। सर्वेषां प्राणिमात्राणां जलमेव

	जीवनम्। पृथिव्यां त्रिपादभागः जलस्य एव। जलेन एव वयं सस्यानि फलानि कन्दमूलानि च लभामहे। जनैः जलापव्ययः न कर्तव्यः। जलसञ्चयाः अपि महता प्रयत्नेन संरक्षणीयाः।	
	२. व्यायामस्य महत्त्वम् ।	
	शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्। शरीरसम्पदे व्यायामः आवश्यकः। व्यायामेन शरीरं लघु भवति। उत्थानयोग्यं चपलं च भवति। जठराग्निः प्रदीप्तः भवति। दीर्घकालपर्यन्तं शरीरं कार्यक्षमं वर्तते। मनुजः बलसम्पन्नः प्रसन्नचित्तः च भवति। व्यायामेन शरीरं व्याधिग्रस्तं न भवति तथा वार्धक्यं दूरं तिष्ठति।	
	३. गणतन्त्रदिवसः ।	
	स्वातन्त्र्यप्राप्तेः अनन्तरम् अस्माकं राष्ट्रेण १९५० तमे संवत्सरे जानेवारीमासस्य षड्विंशतितमे दिवसे प्रजातन्त्रं स्वीकृतम्। अस्माकं राजधान्याम् एतद् दिनं विशेषरूपेण सम्पद्यते। राष्ट्रपतिमहोदयः ध्वजारोहणं करोति राष्ट्रगीतं च गायति। सर्वे देशभक्तानां कार्याणां संस्मरणं कुर्वन्ति। सैनिकानां संचलनं, मानवन्दना, नृत्यगायनादयः सांस्कृतिकाः कार्यक्रमाः प्रचलन्ति। राष्ट्रपतिमहोदयः वीरबालासु शौर्यपदकानि वितरति। एवम् एषः दिवसः महता उत्साहेन सम्पद्यते।	
क)	**संस्कृतानुवादः ।**	
	८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत ।	५
i)	**सत्त्वं** यशसः कारणम् **अस्ति** ।	
ii)	वृक्षाः / द्रुमाः / पादपाः **पर्वते** रोहन्ति / वर्धन्ते ।	
iii)	नाटकस्य **आरम्भे** अभिनेता (सूत्रधारः) तस्य भार्याम् आह्वयति ।	
iv)	तस्याः **अभिनयः कृत्रिमः** प्रतिभाति/भासते/प्रतीयते ।	
v)	कः **तुभ्यम्** एतत् अकथयत् ?	
vi)	वयं वृक्षस्य **छायायाम्** उपवेक्ष्यामः ।	
vii)	त्वं **तां वार्ताम्** अपठः वा? / अपि त्वया **सा वार्ता** पठिता ?	
viii)	**गजः** शनैः शनैः **चलति** ।	
ड)	**वाक्यरचना ।**	
i)	धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत ।	३
१.	माता शिशुं **सङ्कटात् रक्षति ।**	
२.	बालकः **गणेशाय** मोदकम् **अर्पयति** ।	
३.	याचकः **नृपं** धनं **याचते** ।	
४.	**श्रीगणेशाय** मोदकाः **रोचन्ते** ।	
ii)	अशुद्धिसंशोधनम्-अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४वाक्येषु २वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत ।	२
१.	**शालां** परितः क्रीडाङ्गणं वर्तते ।	
२.	**गृहात्** बहिः कूपः वर्तते ।	
३.	अस्माकं सेना **राष्ट्ररक्षणाय** अलम् ।	
४.	**छात्राणां**: कृते व्यायामः आवश्यकः ।	

✶ पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५. यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)

अ) क्रियापदरूपैः आवलिपूरम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	आज्ञार्थः	वर्तमानकालः	परोक्षः भूतकालः	विध्यर्थः	द्वितीयः भविष्यकालः	प्रथमः भूतकालः
आप् (५प.प.)	**आप्नोतु**	आप्नोति	**आप**	आप्नुयात्	**आप्स्यति**	**आप्नोत्**
कृ (८आ.प)	कुरुताम्	**कुरुते**	**चक्रे**	**कुर्वीत**	**करिष्यते**	अकुरुत

ब) नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
सप्तमी	**मनसि**	**मनसोः**	मनस्सु
द्वितीया	**अनुयायिनम्**	**अनुयायिनौ**	अनुयायिनः
प्रथमा	अयम्	**इमौ**	**इमे**
षष्ठी	भवत्याः	**भवत्योः**	**भवतीनाम्**

क) धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
उपयोजितम् **कथितः**	**दृष्टवान्** **पूजितवती**	**स्मर्तव्यम्** **करणीयः**	**वसन्तः** **कलहायमानाः**

ड) **समासाः ।**

विग्रहवाक्यानां समासनामभिः सह मेलनम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

	अ	ब
i)	अन्यः देशः, तस्मात् ।	**कर्मधारय समास**
ii)	पशवः च पक्षिणः च, तैः ।	**इतरेतर द्वन्द्व समास**
iii)	तपः एव धनं यस्य सः ।	**बहुव्रीहि समास**
iv)	न आर्याः, तेषु ।	**नञ् तत्पुरुष समास**
v)	खं गच्छन्ति इति ।	**उपपद तत्पुरुष समास**
vi)	निवासाय इदम् ।	**चतुर्थी तत्पुरुष समास**
vii)	न विद्यते मूल्यं यस्य तत् ।	**नञ् बहुव्रीहि समास**
viii)	वैविध्येन पूर्णम् ।	**तृतीया तत्पुरुष समास**

इ)	**वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	**श्रीएदलशाहराजा इमां मसितिं निर्मितवान् ।**	
ii)	**यदा समाप्तम् अध्ययनं तदा** रॉथफिल्डमहोदयेन टागोरमहोदयेन सार्धं परिचयः कारितः।	
iii)	**भवती** विजयिनी विनयिनी **भवतु** ।	
vi)	**दशाननः स्वर्गं गमयति / गमयते ।**	
फ)	**सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	महानसे **षड्** रसाः सान्ति ।	
ii)	नवरात्रं नाम **नवानां** रात्रीणां समाहारः ।	
iii)	श्रावणमासे **अष्टम्यां** तिथौ कृष्णजन्म भवति ।	
iv)	सप्ताहस्य **त्रिवारम्** अहं मन्दिरं गच्छामि ।	
	✶ षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।	
उ. ६.	**अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** Former President, Bharatratna Dr. Kalam, in his autobiography named 'Wings of Fire', writes, "He alone is a successful leader who can bring able men together. He should continuously infuse new blood into the organization. He should be an expert in solving problems and implementing innovative ideas. He should be able to infuse enthusiasm into the team. Wherever necessary, he should give due credit to others. He should publicaly praise them, but should analyze their faults only in private."	४
ब)	**संस्कृतपद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** Someone has something in excess by which he attains fame in the world; Indeed everyone is not all-knowing (omniscient). Does the केतकी bear fruit? Does the jack fruit flower ? Is the betel leaf endowed with flower or fruit ?	४
क)	**संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** Chamberlain - (Entering suddenly) This is the pair of garments. Hero - (Having seen, says to himself delightfully) Fortunately my desire has been accomplished by the unexpected acquisition of these pair of garments.	४

Chamberlain - This has been sent by the honorable mother of मित्रावसु. The prince may wear this.

Hero – O Chamberlain, bring it. (The chamberlain takes the pair of red garments to him. Having taken that, the hero says to himself) My wedding with मलयवती has been successful. (Moves around and say aloud) O Chamberlain, you may leave. My words of gratitude should be offered to the honorable lady.

** ** ** ** **